

ІСТОРІЯ

УДК 94:355.089(477.8)«1942/1953»:070.48(477)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-3-1>

Ігор СОЛЯР,
orcid.org/0000-0003-0439-6957
доктор історичних наук, професор,
директор
Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича
Національної академії наук України
(Львів, Україна) *isoliar@ukr.net*

ПОБУТОВІ РЕАЛІЇ ПОВСТАНЦІВ НА СТАНІСЛАВЩИНІ У ПУБЛІКАЦІЯХ ЖУРНАЛУ «ЧОРНИЙ ЛІС»

У статті здійснено спробу висвітлити побутові особливості вояків УПА на основі журналу «Чорний ліс». Аналіз проведено з передруку випусків, які видала редакція видання Літопис УПА (Том 3 і том 4). Усього збереглося 16 номерів, що виходили протягом 1947–1950 рр. Наголошено на особливостях публікацій: авторство, умови видання, цільова аудиторія, мета; подано зміст видань, демонструючи таким чином тематичну наповненість. Доведено, що важливим джерелом до історії повсякдення є періодичні видання, у публікаціях яких висвітлюються особливості усіх сфер життя. Незважаючи на короткі відомості побутового характеру, що подаються у виданні «Чорний ліс», вони слугують вагомим фактологічним доповненням до повстанських матеріалів офіційного походження. Редакції журналу «Чорний ліс» вдалося зберегти велику кількість спогадів безпосередніх учасників визвольних змагань, які подають детальну характеристику боїв з окупантами, індивідуальні особливості командирів чи бойових друзів; поширювалася таким чином повстанська творчість: вірші, пісні, малюнки. Відтак вдалося з'ясувати матеріальне забезпечення: у часи німецької та радянської окупації та роль у цьому процесі сітки ОУН, місцевого населення та самих повстанців. Висвітлено особливості зимового періоду та труднощі, які через це виникали: зимівля, наявність теплового одягу, застуди, облави радянської влади. Наголошено на наявності кваліфікованих медичних кадрів, поширення захворювань та боротьби з ними. Відзначено, що у військових реаліях мали місце відпочинки: квартирування у лісових масивах або ж у приміщеннях, що належали місцевому населенню. Не менша увага приділялась як релігійним (Великдень, Різдво), так і націоналістичним святкуванням (річниця створення УПА, свято Героїв та ін.). Їхнє проведення регламентувалася наказами командирів, які частково збереглися й на сторінках видання.

Ключові слова: побут, повстанці, ОУН та УПА, «Чорний ліс», дозвілля.

Ihor SOLIAR,
orcid.org/0000-0003-0439-6957
Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
Director
Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine
(Lviv, Ukraine) *isoliar@ukr.net*

DOMESTIC REALITIES OF THE REBELS IN STANISLAV REGION IN THE PUBLICATIONS OF THE BLACK FOREST MAGAZINE

In the article, an attempt was made to highlight the everyday features of UPA soldiers on the basis of the Black Forest magazine. The analysis was carried out on the basis of the reprint of issues by the editorial office of the UPA Annals (Volume 3 and Volume 4). A total of 16 issues, published during 1947–1950, have been preserved. Emphasis is placed on the features of the publications: authorship, publication conditions, target audience, purpose; the contents of the editions are presented, thus demonstrating the thematic richness. It has been proven that an important source for the history of everyday life is periodicals, the publications of which highlight the peculiarities of all spheres of life. Despite the brief information of a domestic nature presented in the publication «Black Forest», they serve as a significant factual addition to the insurgent materials of official origin. The editors of the magazine «Black Forest» managed to preserve a large number of memories of direct participants in the liberation struggles, which provide a detailed description of the battles with the occupiers, the individual characteristics of commanders or comrades-in-arms; insurgent creativity spread in this way: poems, songs, drawings. Thus, it was possible to find out the material support during the German and Soviet occupation and the role of the OUN network, the local population and the rebels themselves in this process. The peculiarities of the winter period and the difficulties that arose because of it are highlighted: wintering, availability of warm clothes, colds, raids by the Soviet authorities. Emphasis is placed on the availability of qualified medical personnel,

the spread of diseases and the fight against them. It was noted that in the military realities there was rest: lodging in forest areas or in premises belonging to the local population. No less attention was paid to both religious (Easter, Christmas) and nationalist celebrations (anniversaries of the creation of the UPA, Heroes' Day, etc.). Their conduct was regulated by the commanders' orders, which were partially preserved on the pages of the publication.

Key words: *everyday life, rebels, OUN and UPA, «Black Forest», leisure time.*

Постановка проблеми. Традиційно шпальти періодичних видань розміщують на своїх сторінках відомості про економічне, політичне, культурне та релігійне життя, що вважаємо унікальним способом відображення повсякденного життя. Особливість газетно-журнальних видань полягає і в тому, що містять у собі й інші види джерел. Проте не можемо стверджувати, що це комплексне історичне джерело з історії повсякдення, позаяк відомості часто стислі чи уривчасті, що не дозволяє розкрити проблему цілісно. Зважаючи на те, що журнал «Чорний ліс» виходив у підпільних умовах, порушена хронологія видання, відсутня чітка структура, а зважаючи ще й на можливість прочитання прибічниками радянської влади, добре «відфільтрована» інформація. Не вважаємо це суттєвою причиною для ігнорування видання як цінного історичного джерела, оскільки створювалося в підпільно-повстанському середовищі та дає змогу простежити повсякденні реалії з боку членів УПА.

Аналіз досліджень дозволяє стверджувати, що пресу як історичне джерело у своїх напрацюваннях розглядали: А. Санцевич (Санцевич, 1988), М. Романюк (Романюк, 2002), Я. Калакура (Калакура, 2002), Г. Рудий (Рудий, 2005), автори колективної монографії «Історичні джерела в українському інформаційному й освітньому просторі: верифікація та інтерпретація» (Салата, 2018). Більше того, спроби висвітлити повсякденні реалії різних категорій населення крізь приму періодики здійснювали: О. Левчук (Левчук, 2017; 2018), О. Трапон (Трапон, URL), Т. Антонченко (Антонченко, 2004), А. Якубець (Якубець, 2019), Г. Мясоєдов (Мясоєдов, 2014), О. Вовк (Вовк, 2021). Окрім того знаходили висвітлення й побутові реалії вояків УПА у напрацюваннях В. Ільницького (Ільницький, 2015; 2016), О. Пагірі (Пагіря, 2012), І. Патриляка (Патриляк, 2012) та інших.

Проте не виявлено напрацювань, які б предметом свого дослідження представляли побутові реалії повстанців на основі аналізу журналу «Чорний ліс».

Мета статті. На основі публікацій повстанського журналу «Чорний ліс» схарактеризувати побутові особливості вояків УПА на Станіславщині.

Виклад основного матеріалу. Повстанський журнал «Чорний ліс» умістив у собі відомості такого характеру: спогади, офіційну документацію УПА, відомості про відзначення різного

роду святкувань, а також вірші, оповідання та легенди (див. табл. 1). Видавався командою Станіславського ТВ. Особливість журналу полягає в тому, що представляючи періодичні видання 1947–1950-х рр., автори публікацій, у переважній більшості, подають реалії 1943–1948 рр: короткі спогади чи описи однієї події, дещо менше публікацій присвячено історії окремих бойових частин. Відсутня як така рубрикація журналу, а опубліковані тексти не систематизовані хронологічно. Дане видання було розраховане на український народ, який таким чином мав отримати правдиву інформацію про визвольну боротьбу; у тому числі й для молоді: щоб сприяти патріотичному вихованню. Слід відзначити й те, що на зміст видання впливала можливість його прочитання прибічниками радянської влади.

Усі випуски журналу «Чорний ліс» вдалося віднайти та опубліковано редакцією видання Літопис УПА (том 3 і том 4). Звідти й дізнаємося, що день вояків розпочинався із повідомлення службового стрільця: «Рання зоря!». Після цього відбувалася зарядка та вмивання у потічку, незважаючи на пору року (Літопис УПА, 1979: 119). Лише тоді розпочинався сніданок. З початком розбудови військової формації (середина 1943 р.) матеріальне забезпечення вояків відбувалося за допомогою сітки ОУН. У період рейдів організувалися набіги на магазини, продовольчі склади, залізниці. Таким чином отримували у великих обсягах продукти, які передавали сітці ОУН. (Літопис УПА, 1978: 46). Згодом, у зв'язку з реорганізацією, повстанці самостійно вирушали в село, щоб заготувати собі харчі (Літопис УПА, 1979: 122). Під час таборування за приготування їжі відповідали кухарі. Проте, особливо обережно поводитися з вогнищем, яке сприяло розконспірації війська (Літопис УПА, 1978: 239). Коли ж вояки вирушали у рейди отримували сухпайки (Літопис УПА, 1978: 244). Часто на вечері навідувалися до місцевого населення, яке заздалегідь було повідомлене про прихід упівців (Літопис УПА, 1978: 245).

Важкою була зима 1945–1946 рр. для куреня «Дзвони» під командуванням Петра Мельника («Хмари»), які повернулися з планованого рейду через ворожі засідки та залишилися на таборування у Чорному лісі. Вояки голодували, оскільки заготовити харчі не вдалося. Проте можливість

Таблиця 1

Відомості про випуски журналу «Чорний ліс»

Дані про випуск	Зміст
Рік I, ч. 1. Червень, 1947	Вірш «Їх наказ» (автор Марко Боєслав); оповідання «Легенда Чорного ліса» (автор Марко Боєслав); інформація про військові відзначення; опис бою з більшовицькими партизанами в Грабівці (автор М. Подоляк); пісня куреня «Дзвони» (автор Марко Боєслав); публікація про «Різуна»-«Грегота» (автор «Богдан»), опис бою куреня «Дзвони» з радянськими військами над селом Завоєм (автор «Чорнота»); спомини «Геника»; сполин «Павла» про рейд куреня «Скажені» на Стрийщину; нарис про чотового «Гонту» (автор «Чайка»); опис бою на зрубі (автор «Сапер»); сполин про чотового «Ігоря»; опис бою під Хмелівкою; опис першої зустрічі з «Різуном» (автор Марко Боєслав); список впадших на полі слави.
Рік I, ч. 2. Серпень 1947 р.	Нарис «Вічно живі» (автор Марко Боєслав); опис бою на Лопаті (автор М. Подоляк); репортаж «Враження з Лемківщини» (автор «Брест»); опис одного бою на Закерзонні (автор «Ярий»); опис нападу куреня «Підкарпатського» на місто Бірчу (автор «Сокіл»); опис Великодня у Чорному лісі 1946 р. (автор «Чайка»); опис засідки біля Ясинки Масьової (автор «Сапер»); вірш «У завязтті» (автор Марко Боєслав); інформація про військові відзначення; опис бою на Малиновиці (автор «Вихор»); опис бою у селі Посіч (автор «Павло»); список впадших на полі слави; марш Чорноліського полку (автор Марко Боєслав); опис засідки під Соколом (автор «Донський»), сполин «У таборі «Шума» (автор Марко Боєслав); вірш «У 1946-й»; гумореска ««Різун» у селі».
Рік I, ч. 3. Жовтень 1947 р.	Наказ команди відтинка «Чорного лісу»; привітальна телеграма; вірш «14-х-1942» (автор Марко Боєслав); список впадших на полі слави; нарис «Замість слави на могилі сл.п. Мельника Ярослава («Роберта»» (автор Марко Боєслав); нарис «В п'яті роковини боротьби Української повстанської армії»; сполин «На Новий рік 1945 р.» (автор Б. Подоляк); сполин «За кров моїх друзів» (автор «Чайка»); «Сполин з бою в Боднарівському лісі» (автор «Ігор»); нарис «Великдень у Чорному лісі 1944 року» (автор Б. Подоляк); нарис «Ми – непереможні» (автор «Брест»).
Рік II, ч. 1–2. (4–5) Січень–лютий 1948 р.	Колядка «Гей в Україні» (автор Марко Боєслав); легенда «Голос з-під Крут» (автор Марко Боєслав); вірш «22.01.1918-1919» (автор Марко Боєслав); нотатки «На Словаччину» («Брест»); постанови УГВР; сполин «Не роздавайте нас!» (автор «Брест»); сполин «На Тисьменицю» (автор «Чайка»); сполин «Повстанський Святвечір» (автор Марко Боєслав); сполин «У повстанці» (автор «Павло»); інформація про впадших на полі слави; сполин «Підполковник Михайло Медвідь» (автор Марко Боєслав); нарис «Бій у селі Яворівці» (автор «Грушко»); нарис «Бій у Кінчацькому лісі» (автор «Чорний»).
Рік II, ч. 3–4. (6–7) Березень–квітень 1948 р.	Вірш «Великому кобзареві» (автор Марко Боєслав); твір «29. IV. 1918 – 29.IV.1948» (автор Марко Боєслав); сполин «Присяга відділів УПА» (Б. Подоляк); сполин «Свято Героїв у Чорному лісі (1946 р.)» (автор «Байденко»); нарис «Три портрети (Пам'яті 24 лютого, 1946 р.)» (автор А. Швед); спомини «З боїв куреня «Прута»» (автор «Павло»); «Чужинці в УПА (Августин Донніні – «Михась»)» (автор «Чайка»); «Бій у місті Делятині та під горою Синяк» (автор «Шабля»); «Слово на могилу сл.п Михайла Хмеля («Всеволода»)» (автор А. Швед); «Споним з бою під Велесницею» (автор «Кир»); інформація про впадших на полі слави; «В таборі куреня «Брагого»» (автор «Еней»).
Рік II, ч. 5–6. (8–9) Травень–червень 1948 р.	«Від редакції»; Кров героїв» (автор Марко Боєслав); «Перехід фронту» (автор Б. Подоляк); «На жергівник Батьківщини (У другу річницю смерти мого любого брата Василя» (автор «Волос»); марш «Чорного лісу» (автор Марко Боєслав); сполин «Наскок на райцентр Отинію» (автор «Ярко»); інформація про військові відзначення; «Мартуся» (автор Славомир Вишатич); «Микола Катамай («Причепа»)» (автор «Чайка»); «Бій в селі Гирботові» (автор «Іскра»); «Бій у Ліщаві Горішній» (автор «Чорний»); інформація про впадших на полі слави.
Рік II, ч. 7–8. (10–11) Липень–серпень 1948 р.	«В Соборну річницю здобудемо Київ (в річницю 21.08.1919)» (автор Марко Боєслав); «Бій з німцями під Лостуном» (автор «Недобитий»); «Бій у селі Гринівці (22 червня 1945 р.)» (автор Кармелюк); «Марія Петришин («Марійка»)» (автор Мар'яна Орленко); «Дубок і Орлик» (автор «Байденко»); «Булавий «Орлиця» – М.М.» (автор «Чайка»); «Омелько» (автор «Цьвірнчук»); «Борцям за волю» (автор Марко Боєслав); «Сполин» (автор «Ігор»); сполин «Чорні Чорти» (автор «Сапер»); «Бій у селі Космачі» (автор «Крамаренко»); «Бій з більшовиками під Сеньківським біля села Гриняви» (автор «Недобитий»); інформація про впадших на полі слави.

Продовження таблиці 1

<p>Рік III., ч. 1. (12) Липень 1949 р.</p>	<p>«З гордим чолом у вир боротьби» (автор Марко Боєслав); «Клекоче гнівно час» (автор Марко Боєслав); «З повстанських буднів» (автор «Улас»); «Гамалія» (автор Б. Подоляк); спомин «Революціонер із крові і кости» (автор С. Вишатич); інформація про впавши на полі слави; «Бій на горі Стовбі (коло с. Суходіл – Калущина)» (автор «Вихор»); поема «Рейд відділу «Яструба»» (автор Марко Боєслав); спомин «Славко і Василько» (автор «Карий»); спомин «Вони вірили в мою перемогу» (автор С. Вишатич); «Знав і я його» (автор «Тиміш»); «П'яніла помста» (автор М. Романів).</p>
<p>Рік III., ч. 2. (13) Жовтень 1949 р.</p>	<p>«Устами Бога мовить кров» (автор Марко Боєслав); «Власні сили – динаміт і цкмкнт нації (Думки в 7-му річницю створення УПА)» (автор Марко Боєслав); «Мертвий листочок (З циклу зустріч з командиром)» (автор «Левко-Черняк»); «У вирі ботьби» (автор «Чайка»); «Поручник «Сапер» – Коржак Михайло» (автор Б. Подоляк); «Покірним рабам» (автор Б. Подоляк); «Ненависть месників родить» (автор «М.Р.»); «Бій на горі Клімі» (автор «Клим»); «Сталеві нерви» (автор «Ігор»); «Бій у Парищанському лісі» (автор «Вихор»).</p>
<p>Рік IV., ч. 1–2. (14–15) Березень 1950 р.</p>	<p>«Тарасові Шевченкові» (автор Марко Боєслав); «Не сльозами, а боротьбою» (автор Марко Боєслав); «Командирові Різунові-Грегатові (в четверту річницю героїської смерти)» (автор Б. Подоляк); «У різдвяну ніч» (автор М. Романів); «Світанок у лютому 1945 році» (автор «Павло»); «Гартовані болем» (автор Марко Боєслав); «За нове життя» (автор Б. Подоляк); «Борозенко – Микитюк Михайло» (автор «Байденко»); спомин «Залізні нерви» (автор «Крига»); «Стіни рідного буревію» (автор М. Романів); інформація про впавши на полі слави; «Засідка в Чорному лісі» (автор «Крига»); «Стрілецький будень» (автор «Чайка»); «До останнього (Присвячую сл.п. сотенному «Шрамові»)» (автор «Зенко»).</p>
<p>Рік IV., ч. 3. (16) Травень 1950 р.</p>	<p>«Не трюмфуй» (автор Марко Боєслав); «За культ героїв» (автор Марко Боєслав); «Батько і син» (автор В. Буревій); «Остання зустріч» (автор «Маяк»); «В обороні прабатьківської сім'ї» (автор Ю. Гірняк); «Поганий сон (присвячую сл.п.д. «Олесеві»)» (автор «Маяк»); «Чого ж ви мовчите?» (автор Марко Боєслав); спомин «Бій в селі Глибокім» (автор «Гук»); «Червоніла кров» (автор «О.М.»); «Сильветка героя» («Маяк»); «Гарячий ранок» (В. Буревій); «Недокінчена розмова» (автор «Маяк»).</p>

частково відпочити тримала їх у тунусі. Більше того, в таких умовах голоду, холоду та виснаження відбувся один з переможних боїв – бій на зрубі (Літопис УПА, 1978: 55, 57). Траплялись й випадки, коли за цілий день стрілецьтво споживало лише по одній печеній картоплі, після чого долали відстань на десятки кілометрів (Літопис УПА, 1979: 99). Особливо важко було із харчуванням під час ворожих облав: відсутність можливості доставити продукти чи вийти самостійно по них у село (Літопис УПА, 1979: 150).

Перший зимовий період 1943–1944 рр. був справжнім випробуванням, позаяк через холод швидко поширювалися захворювання, відтак вояки змушені були залишати військові справи та повертатися додому на лікування (Літопис УПА, 1978: 57). Проте з часом виробився імунітет, про що яскраво свідчить сюжет: «Повстанець «Лиман» в морозну лютневу ніч на гірським хребті заввишки 1600 м при гураганному вітрі, десь 50 м на секунду, губиться від своєї групи. Сам тільки в блюзі й намітці, без сірників і без ватри. Цілу ніч тупцює під смерекою. Видержав. Відморозив тільки палець на нозі» (Літопис УПА, 1979: 95).

Від морозу часто рятувало сіно, яким накривалися, коли лягали відпочити, бо розводити вогонь було заборонено (Літопис УПА, 1979: 99).

Поширеним захворюванням був плямистий тиф. Хворих лікували у лісових шпитальках, у яких працювали кваліфіковані лікарі. Одним з таких вважався єврей за походження «Кум»: низького росту, середнього віку, худорлявий з високим поморщеним чолом та густим чорним волоссям. Щодня проводив перевірку здоров'я хворих, підтримував їх добрим словом і давав накази санітарам (Літопис УПА, 1979: 170–171).

Не лише сумні, важкі й трагічні дні були у житті вояків УПА. Поширеним способом відпочинку було квартирування. Часто відбувалось у помешканнях чи господарських спорудах цивільних. З метою безпеки, при вході завжди стояв алярмовий, а для отримання інформації про діяльність радянських силовиків використовували членів сітки ОУН. Заборонялось підтримувати стосунки з незнайомими людьми, а тим більше – відкрито пересуватися по селі (Літопис УПА, 1978: 46). Квартирування могло й відбуватися у лісі, де й одразу організовували військовий вишкіл (Літопис УПА, 1978: 47).

У військових реаліях відбувалися святкування християнських свят. Найбільше очікували Великодня, позаяк зимування у криївках завершувалося. Перебування під землею погіршувало фізичний стан, зовнішній вигляд (бліда шкіра), проте вояки залишалися сильні духом (Літопис УПА, 1978: 83). Традиційно відправляли Службу Божу, а священник виголошував проповідь у патріотичному настрої (Літопис УПА, 1978: 134). До речі, молитвою вояки розпочинали та завершували день (Літопис УПА, 1978: 244, 246).

У лісових буднях, щоб швидше проходив час під час постоїв чи марширувань, вояки часто жартували. У таких умовах легко зав'язувалася дружба чи приязні стосунки між командирами і стрільцями (Літопис УПА, 1978: 104).

На належному рівні наказувалося відзначати річницю створення УПА. Урочиста частина передбачала святкові зібрання з виголошенням звіту, привітанням та озвученням «Декалогу»; лекцію про створення УПА; двохвилинне мовчання для

вшанування полеглих вояків. Не обходилося і без заспіву «Зродились ми...» і «Маршу УПА-Захід» (Літопис УПА, 1978: 111–112).

Відповідно відзначали й свято Героїв 23 травня. Це й день вважався жалобним, а основні заходи відбувалися на могилах загиблих вояків, де виконували націоналістичні пісні (Літопис УПА, 1978: 214–215).

Таким чином важливим джерелом до історії повсякдення є періодичні видання, у публікаціях яких висвітлюються особливості усіх сфер життя людини. Незважаючи на короткі відомості побутового характеру, що подаються у виданні «Чорний ліс», вони слугують вагомим фактологічним доповненням до повстанських матеріалів офіційного походження. Редакції журналу «Чорний ліс» вдалося зберегти велику кількість спогадів безпосередніх учасників визвольних змагань, які подають детальну характеристику боїв з окупантами, індивідуальні особливості командирів чи бойових друзів, побутові труднощі, повстанську творчість: вірші, пісні, малюнки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонченко Т. Періодична преса Києва як джерело вивчення суспільно-політичної історії України (1905–1914) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Київ, 2004. 15 с.
2. Вовк О. Преса української еміграції як джерело вивчення культури, освіти та повсякденного життя українців (1920-ті роки). 2021. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9319-vovk-oleksandr-presa-ukrainskoi-emihratsii-iak-dzherelo-vyvchennia-kultury-osvity-ta-povsiakdennoho-zhyttia-ukraintsiv-1920ti-roky.html> (дата останнього звернення: 27.12.2022).
3. Ільницький В. До проблеми військового і господарського забезпечення повстанців у ВО-4 «Говерля» (1943–1949). Вісник МДУ. Серія: Історія. Політологія. 2015. С. 60–66.
4. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954) : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
5. Історичне джерелознавство: підручник / Калакура Я. С. та ін. Київ : Либідь, 488 с.
6. Історичні джерела в українському інформаційному й освітньому просторі: верифікація та інтерпретація: монографія / ред. О.О. Салата. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 348 с.
7. Левчук О. Газетна періодика Києва як джерело дослідження міського повсякдення (1905–1914 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2018. 280 с.
8. Левчук О. Дозвілля у повсякденному житті киян на початку ХХ ст. (за матеріалами місцевих газет). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 48. С. 237–241.
9. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 3. Чорний Ліс: видання команди Станіславівського тактичного відтинка УПА 1947–1950 роки. Передрук підпільного журналу УПА (1947–1948) / відп. ред. Є. Штендера, співред. П. Потічний. Торонто : Літопис УПА, 1978. Кн. 1. 272 с.
10. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 4. Чорний Ліс: видання команди Станіславівського тактичного відтинка УПА 1947–1950 роки. Передрук підпільного журналу УПА (1948–1950) / відп. ред. Є. Штендера, співред. П. Потічний. Торонто : Літопис УПА, 1979. Кн. 2. 288 с.
11. Мясоєдов Г. Періодична преса як інформативне джерело про повсякденне життя населення Донбасу в роки Великої вітчизняної війни. *Acta studiosa historica*. 2014 Ч. 4 С. 27–47.
12. Пагіря О. Повсякденне життя вояків УПА крізь призму усної історії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2012. Вип. 111. С. 41–43.
13. Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і Вір...» українське націоналістичне підпілля та повстанський рух 1939–1960 рр. Львів : Часопис, 2012. 592 с.
14. Романюк М. На шляху створення репертуару української періодики (Науково-дослідному центру періодики Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України – 9 років). Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повідомл. сьомої всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 17–18 трав. 2002 р. / За ред. М. М. Романюка. Львів, 2002. С. 14–18.
15. Рудий Г. Преса України 1917–1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспекти : дис... д-ра іст. наук: 07.00.06. Київ: Інститут історії України НАН України, 2005. 547 с.
16. Санцевич А. Періодична преса як комплекс історичних джерел (структурний аналіз). *Український історичний журнал*. 1988. Вип. 4. С. 64–75.

17. Тарапон О. Газета «Діло» як джерело вивчення історії повсякденності населення УСРР в умовах розгортання масового терору (1929–1930 рр.). URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/294> (дата останнього звернення: 27.12.2022).

18. Якубець А. В. Повсякденне життя України другої половини 1940-х – середини 1960-х років: за публікаціями журналу «Перець»: дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2019. 284 с.

REFERENCES

1. Antonchenko T. Periodychna presa Kyieva yak dzherelo vvyvchennia suspilno-politychnoi istorii Ukrainy (1905–1914) [The periodical press of Kyiv as a source of studying the social and political history of Ukraine (1905–1914)] : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.06. Kyiv, 2004. 15 p. [in Ukrainian].
2. Vovk O. Presa ukrainskoi emihratsii yak dzherelo vvyvchennia kultury, osvity ta povsiakdennoho zhyttia ukrainsiv (1920-ti roky) [The press of the Ukrainian emigration as a source of studying the culture, education and everyday life of Ukrainians (1920s)]. 2021. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9319-vovk-oleksandr-presu-ukrainskoi-emihratsii-iak-dzherelo-vyvchennia-kultury-osvity-ta-povsiakdennoho-zhyttia-ukrainsiv-1920ti-roky.html> [in Ukrainian].
3. Inytskyi V. Do problemy viiskovoho i hospodarskoho zabezpechennia povstansiv u VO-4 “Hoverlia” (1943–1949) [To the problem of military and economic support of insurgents in VO-4 “Hoverlyia” (1943–1949)]. *Visnyk MDU. Seriya: Istorii. Politolohiia – Bulletin of MSU. Series: History. Politicalogy*. 2015. 60–66 [in Ukrainian].
4. Inytskyi V. Karpatskyi kraj OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945–1954) [The OUN Carpathian region in Ukrainian liberation movement (1945–1954)]. *Drohobych : Posvit*, 2016, 696 p. [in Ukrainian].
5. Istorychne dzhereloznavstvo: pidruchnyk [Historical source studies: textbook] / Kalakura Ya. S. ta in. Kyiv : Lybid, 488 p. [in Ukrainian].
6. Istorychni dzherela v ukrainskomu informatsiinomu y osvitnomu prostori: veryfikatsiia ta interpretatsiia: monohrafiia [Historical sources in the Ukrainian information and educational space: verification and interpretation: monograph] / red. O.O.Salata. Vinnytsia: TOV «TVORY», 2018. 348 p. [in Ukrainian].
7. Levchuk O. Hazetna periodyka Kyieva yak dzherelo doslidzhennia miskoho povsiakdennoho zhyttia (1905-1914 rr.) [Kyiv newspaper periodicals as a source of research into the city's everyday life (1905-1914)] : dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.01. Kyiv, 2018. 280 p. [in Ukrainian].
8. Levchuk O. Dozvillia u povsiakdennomu zhytti kyian na pochatku KhKh st. (za materialamy mistsevykh hazet) [Leisure in the everyday life of Kyivans at the beginning of the 20th century. (according to the materials of local newspapers)]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu – Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University*. 2017. Vyp. 48. 237-241 [in Ukrainian].
9. Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii. T. 3. Chorni Lis: vydannia komandy Stanyslavivskoho taktychnoho vidtynka UPA 1947–1950 roky. Peredruk pidpilnoho zhurnalnu UPA (1947–1948) [Annals of the Ukrainian Insurgent Army. T. 3. Black Forest: edition of the Stanislaviv tactical wing of the UPA 1947–1950. Reprint of the underground journal of the UPA (1947–1948)] / red. Ye. Shtendera, spivred. P. Potichnyi. Toronto : Litopys UPA, 1978. Kn. 1. 272 p. [in Ukrainian].
10. Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii. T. 4. Chorni Lis: vydannia komandy Stanyslavivskoho taktychnoho vidtynka UPA 1947–1950 roky. Peredruk pidpilnoho zhurnalnu UPA (1948–1950) [Annals of the Ukrainian Insurgent Army. T. 4. Black Forest: edition of the team of the Stanislaviv tactical branch of the UPA 1947–1950. Reprint of the underground magazine of the UPA (1948–1950)] / red. Ye. Shtendera, spivred. P. Potichnyi. Toronto : Litopys UPA, 1979. Kn. 2. 288 p. [in Ukrainian].
11. Miasoiedov H. Periodychna presa yak informatyvne dzherelo pro povsiakdenne zhyttia naseleennia Donbasu v roky Velykoi vitchyznianoii viiny [Periodical press as an informative source about the daily life of the population of Donbas during the Great Patriotic War]. *Acta studiosa historica*. 2014 Ch. 4. 27-47 [in Ukrainian].
12. Pahiria O. Povsiakdenne zhyttia voiakiv UPA kriz pryzmu usnoi istorii [Everyday life of UPA soldiers through the prism of oral history]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriiia – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, 111. 2012. 41–43 [in Ukrainian].
13. Patryliak I. “Vstan i borys! Slukhai i Vir...” ukrainske natsionalistychne pidpillia ta povstanskyi rukh 1939–1960 rr. [“Get up and fight! Listen and Believe...” Ukrainian Nationalist Underground and Insurgent Movement 1939–1960]. *Lviv : Chasopys*, 2012. 592 p. [in Ukrainian].
14. Romaniuk M. Na shliakhu stvorennia repertuaru ukrainskoi periodyky (Naukovo-doslidnomu tsentru periodyky Lvivskoi naukovoii biblioteki im. V. Stefanyka NAN Ukrainy – 9 rokiv) [On the way to creating a repertoire of Ukrainian periodicals (Research Center for Periodicals of the V. Stefanyk Lviv Scientific Library of the National Academy of Sciences of Ukraine – 9 years)] // *Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: Dop. ta povidoml. somoi vseukr. nauk.-teoret. konf.*, Lviv, 17–18 trav. 2002 r. / Za red. M. M. Romaniuka. Lviv, 2002. 14–18 [in Ukrainian].
15. Rudyi H. Presa Ukrainy 1917–1920 rr. yak ob'ekt doslidzhennia ukrainskoi kultury: dzhereloznavchyi i metodolohichni aspekty [The press of Ukraine 1917–1920 as an object of research into Ukrainian culture: source studies and methodological aspects] : dys... d-ra ist. nauk: 07.00.06. Kyiv: Institute of History of Ukraine National Academy of Sciences of Ukraine, 2005. 547 s. [in Ukrainian].
16. Santsevych A. Periodychna presa yak kompleks istorychnykh dzherel (strukturnyi analiz) [The periodical press as a complex of historical sources (structural analysis)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*. 1988. Vyp. 4. 64–75. [in Ukrainian].
17. Тарапон О. Газета «Діло» як джерело вивчення історії повсякденності населення УСРР в умовах розгортання масового терору (1929–1930 рр.) [The newspaper «Dilo» as a source of studying the history of everyday life of the population of the USSR in the conditions of the deployment of mass terror (1929–1930)]. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/294> [in Ukrainian].
18. Якубець А. В. Повсякденне життя України другої половини 1940-х – середини 1960-х років: за публікаціями журналу «Перець» [Everyday life of Ukraine in the second half of the 1940s – mid-1960s: according to the publications of the magazine “Pepper”] : dys. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Kyiv, 2019. 284 p. [in Ukrainian].